

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ННІ філології та журналістики
Кафедра новітньої української літератури та соціальних
комунікацій

Вітражі

**Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових
семінарів**

ЖИТОМИР – 2013

УДК 82 – 193.3(093)»19»

ББК 83

Рекомендовано до друку кафедрою новітньої української літератури та соціальних комунікацій ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 10.01.2013 р.)

Рецензенти:

А.С. Близнюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри редагування та основ журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

В.В. Халін – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка;

О.М. Шуневич – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів / Упор. В.І. Башманівський. – Випуск 4. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2013. – 186 с.

УДК 82. – 193.3(093)»19»

ББК 83

У збірнику запропоновано матеріали викладацько-студентських наукових семінарів, присвячених творчості українських письменників.

Для студентів філологічних спеціальностей, учителів-словесників, а також тих, кого цікавить література XIX – XX століття.

© В.І. Башманівський, 2013

2. Новая философская энциклопедия: В 4 т. – Т. 1. – М.: Мысль, 2000. – 721 с.
3. Шкляр В. «Залишенець. Чорний Ворон. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 384 с.

Л.А. Башманівська,
кандидат педагогічних наук, доцент

Родинне виховання на уроках української літератури в процесі вивчення творчості М. Стельмаха

На сьогоднішньому етапі розвитку літературної освіти особливо актуальною є проблема родинного виховання як основи духовного становлення особистості, ефективного засобу формування національної свідомості. Відомі вчені, методисти, учителі (Г. Ключек, Р. Мовчан, Н. Волошина, Є. Пасічник, Б. Степанишин, Ж. Свірська, Л. Драчук, Г. Бійчук, Т. Яценко та інші) неодноразово наголошували на необхідності збереження національних традицій родинного виховання школярів на уроках української літератури.

Вивчення художніх творів, спрямованих на виховання любові й пошани до батьків, відповідальності за честь родини, збереження її традицій, норм родинної моралі, передбачає широке ознайомлення учнів із родинними цінностями, які за багато століть сформував український народ. Це любов і повага між батьками, подружжя вірність, турбота про дітей, а дітей про батьків і старших у сім'ї, відповідальність, дотримання народних звичаїв. До таких творів належить і повість М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять», що допомагає учням усвідомити важливу роль родини в нашому житті, її виховних традицій і цінностей.

За програмою з української літератури на уроках вивчаються лише окремі фрагменти з цього твору, тому вважаємо за необхідне винести інші розділи повісті на позакласне читання. Таким чином, учні матимуть змогу прочитати твір повністю, оскільки він має глибокий родинознавчий зміст.

Ще перед вивченням повісті, ознайомлюючи учнів з біографією, учитель звертає увагу на те, який величезний виховний вплив на становлення М. Стельмаха мали його батьки, дідусь і бабуся, дядько

Микола, про яких він розповідає у автобіографічних повістях «Гуси-лебеді летять...» і «Щедрий вечір».

Під час аналізу твору потрібно вчити учнів знаходити фрагменти, де описується родинне життя героїв: виховні традиції, моральні цінності, їхні стосунки; коментувати зміст текстових фрагментів у родинознавчому аспекті; характеризувати образи в контексті цінностей родинних виховних традицій. Необхідно зосередити увагу семикласників на таких ключових моментах, які взаємодоповнюють один одного: характеристика традиційної сім'ї головного героя як духовної святині національно-родинної культури; осмислення виховного впливу родини на формування й етнізацію особистості літературного героя; усвідомлення органічного зв'язку автора з літературним персонажем [2, с. 11].

У процесі аналізу звертаємо увагу на ставлення Михайлика до своєї матері, батька, діда й баби. Пропонуємо знайти в тексті рядки, у яких автор подає зовнішню і внутрішню характеристику цих людей. З'ясовуємо, що любов до природи пробудила в Михайлику його мати – Ганна Іванівна: «Вона перша в світі навчила мене любити роси, легенький ранковий туман, п'яний любисток, м'яту, маковий цвіт, осінній гороб і калину, вона першою показала, як плаче од радості дерево, коли надходить весна, і як у розквітлому соняшнику ночує оп'янілий джміль» [1, с. 31].

Учні віднаходять рядки, у яких ідеться про ставлення матері до насіння й городини. Добра й чуйна душею, невтомна трудівниця, вона весною зігрівала гарбузове насіння, «щоб у ньому раніше прокидалося життя», діставала вузлики, у яких «лежало все те, що далі зійде, зацвіте, закрасується й перев'ється по всьому городі», розмовляла з насінням, із землею, просячи, «щоб вона родила на долю всякого». І малий Михайлик «теж у думках забирався в горох або нахилив до себе співучі маківки» [1, с. 31].

Традиційно в сім'ї вихованням дитини займалася мати, тому спостерігаючи за матір'ю, за її ніжним ставленням до всього живого, малий Михайлик не міг не закохатися в природу, він увібрав у себе з молоком матері любов до землі, до краси. Знаходимо з дітьми епізод, коли мати замість насварити Михайлика за те, що взяв насіння, а потім віддав його бідному хлопчику, підтримала його і сказала, що добре зробив, бо «хто й пособить у світі бідному чоловіку, хто дасть йому скибку хліба чи ложку борщу? Ніхто, тільки такий самий злидар» [1, с. 40]. Своєю підтримкою мати виховувала любов і співчуття до ближнього.

Під час аналізу пропонуємо учням завдання і запитання: Прокоментуйте, як поставився Михайлик до жінки й хлопчика, що жебракували біля їхнього дому. Про які риси характеру говорить вчинок Михайлика? Чи можна його виправдати?

Якою ви уявляєте маму Михайлика? Охарактеризуйте її реакцію на цей вчинок. Про виховання яких родинних цінностей це говорить?

Звертаємо увагу на те, що в родині виховували доброзичливе ставлення до людей, адже традиційно в українських сім'ях найбільшими родинними цінностями були доброта, людяність і милосердя. І саме мати виховувала в Михайлика ці якості.

Бережливе ставлення до природи пробуджував у серці Михайлика й дід Дем'ян, працьовитий і мудрий чоловік. Саме він мав найбільший духовний вплив на хлопчика: «От і принесли нам лебеді на крилах життя... Еге ж: і весну, і життя. Тепер, внучку, геть чисто все почне оживати: скресне крига на річках та озерах, розмерзнеться сік у деревах, прокинеться грім у хмарах, а сонце своїми ключами відімкне землю» [1, с. 5]. Пропонуємо знайти й прокоментувати учням ці рядки, що яскраво характеризують діда Дем'яна. Робимо спостереження над його мовою. Вона казкова, пересипана метафорами: «співають лебедині крила», «...гляне сонце із свого віконечка вниз, побачить, що там і земля, і люди, і худібка, і птиця помарніли і скучили за весною, та й питає місяця-брата, чи не пора землю відімкнути? Місяць кивне головою, а сонце посміхнеться і на промінні спустить у ліси, у луки, в поля, і на воду ключі, а вони вже знають своє діло!» [1, с. 5].

Учням пропонуємо завдання і запитання: Знайти та зачитати епізод, у якому розповідається про те, як дід ставився до внука, як він хвилювався за нього. Як це характеризує діда? Який подарунок виготовив дід Дем'ян Михайлику? Порівняйте його з тими подарунками, які зараз дарують дітям. Який з них має більшу цінність? Чи маєте ви іграшки, які не викидаєте, бо вони нагадують про якусь важливу подію чи від них виникають певні асоціації?

Коли Михайлик на цілий день пропав, дід Дем'ян хвилювався: «виглядав тебе, а далі й журитися почав»; робив онукові вітряка, «бо в мене такими онуками поле не засіяне». Це говорить про глибокі родинні почуття діда. Він привчав Михайлика до праці, брав із собою: «дідусь робив людям вулики і лагодив немудру сільську машинерію». Виховував справжнього чоловіка. Коли дід, хвилюючись, чи не замерз Михайлик, запитує про це, хлопчик відповідає: «Нам, чоловікам, треба до всього звикати».

З часом Михайлик все більше прилучається до праці в господарстві й допомагає батькам. Це ще один приклад родинного виховання – залучення дітей до господарських робіт, до трудових традицій. Наголошуємо, що в основі традиційного родинного виховання була праця, як форма повноцінного життя сім'ї, родинний обов'язок її членів.

З любов'ю і теплотою згадує письменник і бабусю, у якої обличчя було таке, наче вона молиться. «Це тому, що вона дуже любить сад, доглядає і уболіває над ним, кожна в ньому нащепа міцно перев'язана стьожками, видертими із рукавів її сорочок» [1, с. 39]. Це говорить про те, що вона, як і вся сім'я, була трудівницею, доброю і закоханою у свою справу людиною, найкращі моральні якості якої були взірцем для М. Стельмаха.

Саме від дідуся і бабусі Михайлик перейняв усе найкраще та найсвітліше у своєму житті – мудрість, красу родинних взаємин. Саме вони розвинули в хлопчика такі родинні цінності, як турботу про старших, любов до природи. З якою теплотою згадує письменник їхнє життя: «Гай-гай, уже й життя минуло їхнє, та й досі мої старі жили, наче молодята: не тільки на людях, а й поміж собою вони увесь вік були делікатні, уважні, привітні» [1, с. 107]. Учні знаходять і коментують ці рядки, роблять висновок про те, які були стосунки між членами родини Михайлика, які вони мають бути в сучасних сім'ях.

Також з душевною теплотою описує письменник і дядька Миколу, який учив малого Михайлика жити з радістю: «Завзятий, веселогубий, рівно іде з косою по землі, щоб до останнього свого дня розкидати по ній сонячну щедроту душі» [1, с. 84]. Письменник згадує, що жив дядько Микола бідно, але ніколи не сумував, не «прибіднювався». Умів так сказати, щоб іншій людині веселіше стало на душі.

У цьому ж контексті розкриваємо й традиції шанобливого ставлення до жінок на прикладі щирої дружби Михайлика та Люби, між якими існують такі світлі, чисті стосунки, що вже самі вони є неоціненним матеріалом для вчителя, який має на меті виховати в учнів почуття дружби й товариськості.

Наголошуючи на тому, що родинні цінності та досвід – це найкращий спосіб передачі майбутнім поколінням знань про родину, її побут, стосунки, інтелектуальне й моральне формування особистості, пропонуємо завдання і запитання: 1. Які фрагменти із твору вас найбільше вразили? Вони сумні чи радісні? Чи кожна людина, на вашу думку, вміє співчувати й радіти за когось? 2. Про які загальнолюдські цінності йдеться в повісті М. Стельмаха «Гуси-

лебеді летять». Візьміть участь у диспуті на тему: «Чи змінюються загальнолюдські цінності сьогодні?» 3. Дайте загальну характеристику Михайлику (портрет, вчинки, поведінка, мовлення). Поміркуйте, що найбільше впливало на формування характеру Михайлика? 4. Знайдіть і зачитайте уривки, у яких показано звичаї та традиції українців. Дайте розгорнуту відповідь: Яке значення для вас мають національні звичаї та традиції? 5. Обґрунтуйте відповіді на запитання: Яких виховних традицій дотримувалися в родині головного героя. Знайдіть епізоди, у яких змальовано традиції естетичного виховання. 6. Що означають для вас родинні цінності? Яких родинних цінностей дотримуються у вашій сім'ї?

Наприкінці уроку підводимо учнів до думки, що кожен з них повинен усвідомити, хто вони і до якого роду належать; наголошуємо на перевагах родинного виховання в житті кожної людини; робимо висновок, що яскравим прикладом української родинної виховної мудрості є автобіографічна повість М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять».

Література:

1. Стельмах М. Гуси-лебеді летять. Щедрий вечір. – К.: Веселка, 1975. – 256 с.
2. Яценко Т. Вивчення автобіографічної повісті М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять» в контексті цінностей традиційного родинного виховання // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 3. – С. 10-14.

О. Л. Башманівський
кандидат педагогічних наук, старший викладач

Англійські та американські переклади творів Т. Г. Шевченка

Відомо близько тридцяти перекладачів поетового слова англійською мовою. Низка Кобзаревих творів («Причинна», «Катерина», «Мені тринадцятий минало», «Доля» та ін.) існує в чотирьох англomовних інтерпретаціях, а то й у п'ятьох («Гамалія», «Тарасова ніч», «Мені однаково, чи буду...» та ін.). «Думи мої, думи мої...», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» перекладені англійською мовою шість разів; існує двадцять англійських перекладів «Заповіту»; з 1964 року маємо англійський переклад «Кобзаря», що містить усі